

Velstandssamfunde

Peter Nielsen: Velstandssamfundet. Frydenlund: København, 2011. 315 s., 269 kr., ISBN: 978-87-7887-936-3.

Peter Nielsen, der er lektor i politisk økonomi på RUC, lancerer i bogen Velstandssamfundet en konsekvent gennemført tese fra første til sidste side. Vel færdssamfundet er afløst af velstandssamfundet. Her er ingen vaklen. Intet forbehold. Velfærdssamfundet tilhører fortiden, velstandssamfundet fremtiden.

I velstandssamfundet hersker konkurrence, effektivitet og vækst, som ikke står til diskussion. Velstandssamfundet breder sig overalt i samfundet på bekostning af det gamle velfærdssamfund, ja direkte ind i dets hjertekamre. Velstandslogikken generaliseres på bekostning af det gamle velfærdssamfund, der bidrog til varige goder i form af fælles sociale levevilkår. Den overleverede velfærdstat er for længst marginaliseret – ja egentlig mener Nielsen vel, at den er helt forsvundet. De dage er talte, hvor den offentlige sektor og universiteter afspejlede blivende værdier og almennyttige goder. Fortidens politiske trekant – arbejderbevægelsen, Socialdemokratiet og nationalstaten – der modificerede og korrigerede det frembrusende markedssamfund, er forsvundet som dug for solen. Den handlende arbejderklasse er blevet likvideret af tre omsiggribende logikker, nemlig velstandslogikken, den økonomiske konsensus og markedsdemokratiet.

Velstandslogikken er udtryk for varesamfundets og pengesamfundets grænseløse ekspans-

sion, som slører de bagvedliggende sociale relationer og magtforhold. Nielsen griber i dette spørgsmål tilbage til Marx's fremmedgørelsesteori og Frankfurterskolens fokus på teknologi som mål og ikke som et middel. Næste skridt for Nielsen er en afdækning af den kraft, hvormed nutidens neoklassiske økonomer italesætter sig som en hegemonisk kraft, der naturaliserer den kapitalistiske økonomi. Til sidst får læseren en eksercits i markedsdemokratiet, hvor alle politiske organiseringer og ytringer omformes i markedssamfundets billede. Partierne har ikke som mål at kæmpe for interesser og værdier, men søger derimod at maksimere deres tilslutning gennem professionalisering og hierarkisering. Velfærdstatens institutioner, videnskab og universiteter spændes for markedets for vogn. Alt indrettes på at sikre kapitalens vækst. Fra forskning til faktura er ikke blot et slogan, men en nærværende realitet.

Peter Nielsen stiliserer gennem teori – og nødtørftig empiri – de dominerende samfundsprocesser i efterkrigstidens Danmark. Peter Niensens bog kan læses som et indlæg i debatten om, hvordan anonyme og selvaccelererende drivkræfter i det kapitalistiske samfund omslutter og transformerer levende og skabende aktører til viljeløse statister.

Jeg ser stor fornuft i at tydeliggøre og forfægte markante bud på samfundsudviklingen, som Peter Nielsen har gjort til sin metier. Hvad der ægger til debat, er Peter Niensens determinisme, absolutte domme og dikotomier, som fremmaner sort-hvide billeder. I Peter Ni-

*Anmelderredaktion:
Anders Dalsager
Chris Holmsted Larsen
Thomas Wegener Friis*

elsens historiefortælling er der ikke længere forskellige sociale og politiske stridskræfter, de er endegyldigt imploderet. De spiller ikke nogen rolle til belysning kapitalismens udvikling, endsige dens tilbagevendende kriser. Den dialektisk-materialistisk historieskrivning vises vintervejen. Feticherede borger i forbrugersamfundet udgør den endimensionale forklaringskraft, ikke den dynamiske kapitalismes drivkræfter, endsige dens mulige modmagter.

På side 105 hedder det, at arbejderbevægelsen efter 1970-erne gik stille i opløsning, men dog med en modificerende tilføjelse "som toneangivende politisk aktør". Siden strammer Nielsen grebet. På side 286 er arbejderbevægelsen lagt i graven. Det 20. århundrede er endegyldigt slut, klassekampen har forskudt sig til en værdikamp. Men samtidig insisterer Nielsen på, at fremtiden er åben. Netop!

Anmelderen skal derfor minde om, at en afdækning af historiens økonomiske og sociale drivkræfter i den her behandlede periode ville indebære en erkendelse af, at den slumrende arbejderbevægelse somme tider kan rejse sig, undertiden med en pludselig og voldsom kraft. Det gjorde den i midten af fattigfirserne, hvor man erfarede Danmarkshistoriens mest omfattende strejker, påskestrejkerne, som førte til mærkbare magtforskydninger. Lønarbejderne fik mere i posen ved de følgende overenskomster, og den universalistiske velfærdsstat fik et løft i sidste halvdel af 1980-erne, alt mens nyliberalismen buldrede frem i USA, Storbritannien og i New

Zealand. Siden fulgte 1990-ernes gærstrejke, og i slutningen af 00-erne trådte de offentligt ansatte frem som en debatterende og handlende aktør.

I de afsluttende bemærkninger insisterer Nielsen på, at kritik, modstand og alternativer er positive kræfter med stort potentiale. Konsekvensen af dette udsagn vil, så vidt jeg kan se, føre til en revision af Peter Niensens deterministiske og absolutistiske tilgang til stoffet.

Læs Peter Nielsen for det han er bedst til efter denne anmelders opfattelse: At tydeliggøre dominerende tendenser i samtiden med en nådesløs styrke.

Søren Kolstrup

Sygeplejerskers hverdag

Ditte Scharnberg, Red.: Øjeblikke. Sygeplejerskers hverdage – fotograferet af sygeplejersker. Udg. af Dansk Sygeplejeråd Kreds Midtjylland, 2012. Nyt Nordisk Forlag. 160 sider. Pris 249,95 kr. ISBN: 978-87-17-04309-1

At Dansk Sygeplejeråd har en stærk fagidentitet, fremgår af denne bog. En lokalafdeling besluttede i 2011, at give 11 kollegaer på sygehus m.m. i Region Midtjylland mulighed for at fotografere fag, kollegaer og arbejdsplads. To mænd og ni kvinder deltog. Forlaget skriver i en pressemeddelelse:

“Bogen giver et sjældent kig ind i sygeplejerskers hverdage sammen med patienter og borgere på hospitaler, hospice, i psykia-

trien og inden for hjemmesygepleje, rehabilitering og sundhedspleje.”

Det følges op i forordet af foreningens landsformand:

“Sundhedsvæsenet er i konstant omforandring. Men kernen i vores fag – sygepleje og omsorg – er fortsat det centrale for alle sygeplejersker... Når jeg ser bogens mange fotografier, mærker jeg sygeplejerskers stolthed over og glæde ved vor faglighed.”

Projektet blev udbudt blandt medlemsskaren og de 11 sygeplejersker repræsenterer fagets bredde. Der blev afholdt to indledende og en afsluttende workshop, for at udfordre og støtte "fotograferne" i deres opgave, således at fagidentitet og det at fotografere kunne gå op i en "højere enhed". Den endelige udvælgelse af bogens fotos blev overladt til bogens redaktør, i samarbejde med fotograf Jonna Fuglsang Kjeldsen og grafisk tilrettelægger Anders Kruse Aagaard. Ditte Scharnberg skriver:

“Vores intention har været at respektere det enkelte fotografis fortælling. Men samtidig har vi i fotoopslagenes kompositioner forsøgt at fremhæve perspektiver forbundet med sygeplejerskernes beretninger om deres hverdage på en måde, så bogens læser får mulighed for at forme sin egen fortælling.”

Hvert enkelt bidrag er som et kapitel, opdelt i "introduktion" til dennes arbejdsplads, den enkeltes tekst over temaet "hvis jeg var sundhedsminister", afsluttende med egne refleksioner over opgaven. En sygeple-

jerne skriver der: “*Det har virkelig været lærerigt at få lov til som fotograferende sygeplejerske at se og opleve sine kollegaers arbejde.*”

En anden skriver:

“*Nu var det bare at “skyde” en masse billeder, og det gjorde jeg så. 800 billeder senere skulle jeg så vælge, hvilke billeder, der bedst fortalte om fagidentitet – ikke nemt, men meget spændende og udfordrende.*”

Den faste skabelon giver bogen en levende dimension, flot kædet sammen fra bidrag til bidrag. Bogen rummer i alt 165 fotos. Aldersspredningen i de 11 bidragsydere er fra 28 år til 60 år, med en hovedvægt i fem bidragsydere fra 55 til 60 år og fire bidragsydere fra 28 til 37 år. Fotograf Jonna Fuglsang Kjeldsen har ud over at deltage i processen, haft opgaven, at indfange sygeplejerskerne på deres arbejdspladser. I bogens fotografier, fandt undertegnede Mariann Grann's fotos fra Hospice Djursland mest betagende. Man føler stedets stilhed, respekten og dødens nærvær; en hånd tager en hånd, teksten på opslagstavlen fra en besøgende: “Min bedstefar er lige gået bort”, efterfulgt af et foto af den vinterklædte skov uden for hospice. Men også de fleste andre af bogens fotos giver et godt indtryk i sygeplejerskens mange facetter.

Den eneste anke over bogen er kapiteloverskrifterne. Det begynder allerede med kapitel et: “Vende om i tide”, som jeg ikke fandt belæg for i den følgende brødtekst. Eller kapiteloverskriften hos røntgensygeplejersken: “Helt ind til benet”,

som måske er lidt søgt? Mens andre kapiteloverskrifter er mere dækkende, som “Den sidste tid.” Det skygger dog ikke på nogen måde for det endelige resultat. En flot bog, med mange tankevækkende fotos og tekster, samt et godt bogarbejde.

John Juhler Hansen

Hvilket djævleynge

Alexander Vatling: “Was für ein Teufelspack”. Die Deutsche Operation des NKWD in Moskau und im Moskauer Gebiet 1935 bis 1941. Berlin: Metropol Verlag 2013. 359 sider. 24 €. ISBN 978-86331-090-5.

Stalins Sovjetunionen ønskede man at skabe „det nye sovjetmenneske“. For tyske, kommunistiske emigranter var det ensbetydende med arrestation og henrettelse eller i bedste fald tre til 10 års fængsel – i enkelte tilfælde endda udvisning til Nazityskland. I 1937/38 gennemførte Folkekommissariatet for indre anliggender, bedre kendt som NKVD (Narodny Kommissariat Vnutrennich Del) den “tyske operation”, og den gentog sig efter den tyske invasion i juni 1941. Aktionen er kendt og også tidligere beskrevet. Nikita Ohotin og Arseni Roginski fra menneskerettighedsorganisationen “Memorial” beskrev den tilbage i 2000/2001. Carola Tischler benyttede Komintern-akterne i 1996, og også Wilhelm Mensing, Hans Schafranek og Reinhard Müller har beskæftiget sig med ofrenes rystende beretninger.¹ Alexander Vatlin, der til daglig er professor i samtidshistorie ved Lomossov-Universitetet i

Moskva, har dermed kastet sig over et kendt fænomen, men han gør det på en ny facon og med grundig empirisk rygdækning. Han har systematisk været igennem 720 NKVD-staffesager i det Russiske Statsarkiv (GARF) og suppleret sin undersøgelse med diverse samlinger i det Russiske Statsarkiv for Sociopolitisk Historie (RGASPI). Ved hjælp af dette materiale giver han både indblik i den kommunistiske “skærsild” i datidens Moskva og i de hundredevis af menneskeskæbner den opslugte. Han giver ofrene et ansigt både i overført betydning og helt konkret. Bogen afsluttes med lange tabeller (fra side 299-327), der eksempelvis giver de opsummerede oplysninger på Fritz Abramowski, født 1887 i Danzig, dømt 15. marts 1938, skudt 10. august 1938.

De tyske kommunister var på daværende tidspunkt lidet anerkendte i Sovjetunionen. Stalin anså dem for at være “Teufelspack” eller “djævleynge”, et prædikat der formodentlig ikke var de tyske politiske flygtninge helt ukendt. Viceformand i Tysklands Kommunistiske Parti – og DDR's senere præsident – Wilhelm Pieck gav luft for den kommunistiske ledelses holdning, da han i august 1936 slog til lyd for at to tredjedele af de tyske flygtninge burde udvises til Hitler-Tyskland:

“forhåbentlig får vi dermed udrenset denne væskende byld, som det herværende emigrantionsmiljø har udviklet sig til” (s. 118).

Hans logik var skræmmende, men gik fint i hånd med den sovjetiske ledelses paranoia,

som Andrej Vysjinskij eksemplvis gav stemme i juli 1937:

“Hvis vi er omringet af kapitalisterne, må der nødvendigvis findes spioner, sabotører, skadedyr og terrorister, der er placeret af vores fjender og på enhver tænkelig måde er trængt ind i vores bagland” (s. 17).

I denne åndelige muld trivedes NKVD's forfølgelser.

Alexander Vatlin konkluderer i sin undersøgelse, at aktionerne 1937/38 ikke var etniske udrensninger, men derimod en målrettet “anti-tysk” kampagne, der havde til hensigt at kappe alle ukontrollerede bånd til udlandet, de skulle “fysisk neutraliseres”. Der var ikke tale om et folkemord, som nazisterne påsøede på, ej heller om en form for præventiv krigsforberedelse fra sovjetisk side. I halvdelen af straffesagerne blev kommunistiske funktionærer forelagt “opfundne anklager” som spionage eller “antisovjetisk agitation”. Baggrunden herfor var som regel “ganske nødtørftig” og anklagerne har karakter af samlebandsarbejde. Af de 720 kommunister, som Vatlin behandler, var de 291 først kommet til Sovjetunionen efter Hitlers magtovertagelse i 1933. De blev i hovedreglen anklaget for, at have haft kontakt til fascister (s. 41). For en stor dels vedkommende var det imidlertid nok, at de “havde boet og arbejdet lang tid i Tyskland” (s. 130).

Allerede i de første aktioner røg 554 tyskere i den sorte gryde, og efter anden runde var næsten alle tyske kommunister i myndighedernes varetægt, såfremt de ikke tilhørte gruppen af privilegerede politemi-

granter. I slutningen af 1937 befandt kun en tredjedel af de tyske kommunister i Sovjetunionen sig stadig uden for fængslerne Butyrka, Taganka og Novinsk. I gruppen af “tyskere” var 438, altså mere end halvdelen, sovjetiske statsborgere. Størstedelen af de arresterede var mellem 32 og 36 år gamle. Månederne februar og marts 1938 skulle vise sig særligt skæbnesvangre for de tyske kommunister. Her blev 117 af de i alt 218 dødsdomme eksekveret, 97 mennesker fik lejrdomme på ti år, 87 fik otte og videre 37 fik straffe på fem år.

I en ny antitysk aktion i juni 1941 blev 8617 tyskere, hvoraf størsteparten boede i Sovjetunionen af jobmæssige årsager, deporteret fra Moskva-området. Ifølge Vatlin var dødeligheden påfaldende høj i denne gruppe og flere blev dømt til døden efterfølgende i lejrene. Facit blev, at Hitlers overfald på Sovjetunionen satte et punktum for den tyske koloni i den sovjetiske hovedstad.

Ved hjælp af den database, som Vatlin har udarbejdet i forbindelse med sin forskning, har han været i stand til at tegne et minutøst billede af ofrene og af de myrdede tyske kommunister. Alligevel ser han kun selv dette som “et første skridt”, måtte der følge adskillige efter.

Helmut Müller-Enbergs

Note

1. Se Ochotin, N., Roginski, A.: “Zur Geschichte der “Deutschen Operation” des NKWD 1937-1939” i: *Jahrbuch für Historische Kommunismusforschung*. 2000/2001. S. 89-125; Tischler, C.:

Flucht in die Verfolgung. Deutsche Emigranten im sowjetischen Exil 1933 bis 1945. Münster 1996; Müller, R.: *Menschenfalle Moskau. Exil und stalinistische Verfolgung*. Hamburg 2001; Müller, R.: *Herbert Wehner – Moskau 1937*. Hamburg 2004; Mensing, W.: *Von der Ruhr in den GULag. Opfer des Stalinschen Massenterrors aus dem Ruhrgebiet*. Essen 2001; Schafranek, H.: *Zwischen NKWD und Gestapo. Die Auslieferung deutscher und österreichischer Antifaschisten aus der Sowjetunion nach Nazideutschland 1937-1941*. Frankfurt a. M. 1990.

Den Glade Tømrer

Viggo Toften-Jørgensen: Den Glade Tømrer. Og andre historier fra det virkelige liv. Forlaget Solidaritet 2012. 389 s. 100 kr. ISBN: 978-87-87603-26-3.

Som titlen indikerer: En glad bog med korte fortællinger fra hverdagslivet på byggepladserne. Skrevet af tømrersvend Viggo Toften-Jørgensen, selvoplevede historier fra de arbejdspladser, han var ansat på i årene fra 2001 til 2010. Og år for år været trykt i et lokalt fagforeningsblad, TIB-Nyt, København. Bogen består af sådanne 52 fortællinger, samt en epilog og to afsluttende kapitler, vi vender tilbage til.

Forfatteren fortæller lige fra sidebenet om sit hverdagsliv i skure og på byggepladser. Overskriften til hver enkelt fortælling giver meget rammende stikord til bogens indhold: “Skurreglerne og rygeforbudet”. “Tilnavne og øgenavne”. “En naiv mester og knapt så naive svende”. “De lave priser

og det gode arbejde” osv. Fortællingernes længde går fra et par sider og op til en snes sider.

Og på trods af at fortællingerne er blevet til over 10 år, indgår de i bogen i en flydende og kontinuerlig sammenhæng. Dog med en enkelt sjov undtagelse, nemlig “Skurreglerne og rygeforbuddet” fra 2007, hvor den rygende forfatter ironiserer over datidens håndtering af rygeforbuddet. En seks år gammel og godt skrevet historie, men hvor den senere udvikling helt har overhalet den dengang dagsaktuelle kommentar. I dag morsom at læse, når man tænker på den hastighed, rygning på alle arbejdspladser i dag er udfaset.

Forfatteren har i sin bog også nogle markante hovedlinjer, der som tre korte statement kan betegnes således: Godt byggeri, håndværksmæssig stolthed og en anstændig løn. Man er ikke i tvivl om, at især de tre ting ligger forfatteren stærkt på sinde. Samtidig med, at bogen er gennemsyret af en solidaritet med fagets udøvere, som aldrig “kammer over” og bliver patetisk. Nu er forfatteren jo selv udøvende håndværker, som mestrer kunsten såvel at skrive kort og rammende, samtidig med der er en god og underfundig humor i de fleste historier.

I en del af fortællingerne, udtrykker forfatteren en skepsis, som han sikkert deler med en hel del af sine kollegaer; en

vis skepsis i forhold til tømrermestre, byggepladsledere og arkitekter. Ingen tvivl om, at forfatteren mener, en bedre respekt imellem håndværkere og byggepladsledelsen, kunne levere bedre byggerier.

Forfatteren giver i bogen et sjovt tilbageblik på fagets fortid, hvor han skriver:

“Vi har alle sammen lært, at Jesus var tømrer. Det er nu lidt omdiskuteret. Kunsthistorikeren m.m.m. Broby-Johansen mente, det beroede på en fejl i oversættelsen... Men i Palæstina var de bærende konstruktioner af sten, altså skulle Jesus i virkeligheden (for så vidt manden er virkelighed) være murer. Derimod lyder det så meget plausibelt, at hans far, Josef, var tømrer. Naivitet er en skodesynd blandt tømrere, og der skal en god portion naivitet til at hoppe på Marias historie om Helligånden”.

I samme kapitel beskriver han tømrerfaget, og det er inddelt i disse underkapitler: Fagets afgangsrænsning, uddannelse, værktøj, byggepladsens sociale organisering og tømrerfagets faglige organisering. Om fagets værktøj hedder det bl.a.:

“Fagets værktøj er oprindeligt først og fremmest forskellige slags økser, siden save, høvle og stemmejern, og i dag desuden et hav af forskellige maskiner. Ét værktøj er fulgt med hele vejen: Hammeren, der findes i et utal

af størrelser og udformninger. Den kan bruges til at samle konstruktionen ved at slå nagler, dybler og som (eller i en snæver vending skrues) i med, og den kan bruges til at banke ting på plads (eller skille dem ad, hvis det er behovet). Tømrernes forhold til værktøj er meget individuelt: Nogle er nærmest værktøjsfetichister, der ikke kan høre om en ny type værktøj uden at anskaffe sig det, mens andre klarer sig så udmærket med selv at have meget lidt og så supplere med andres. I min læretid hed det sig, at en dygtig tømrer kunne klare sig med en lægtehammer, en sømpose og et brækket stemmejern. Det er nu en sandhed med modifikationer”.

Der er også tænkt på de læsere, som ikke kender bogens fagudtryk. Bagerst er der en ordliste. Om et fagudtryk som dybler, hedder det:

“Korte stykker rundstokke, der med lim sættes i tilsvarende huller i to emner, der på den måde bliver holdt sammen”.

Bogens udsalgspris på 100 kr. må kaldes rørende billig. På Internettet præsenterer Forlaget Solidaritet sit formål som at udgive billige, læseværdige bøger af venstreorienteret observans. Og det må man sige er lykkedes så ganske udmærket i det foreliggende tilfælde.

John Juhler Hansen